

LAKIALOITE 72/2012 vp

Laki luonnonvaraisten tuotteiden keräämisoikeuden ensisijaisuussäännöistä ja rikoslain 28 luvun 14 ja 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoitteen tarkoituksena on antaa maanomistajalle laillisuuspohjainen mahdollisuus oman maansa luonnonvaraisten tuotteiden, kuten marjojen ja sienien, ensisijaiseen hyödyntämiseen.

Tällä säädöksellä pyritään luomaan menettelytavat, joilla voidaan varmistaa maanomistajan ensisijainen hyödyntämisoikeus omaan maaomaisuuteensa.

YLEISPERUSTELUT

On sinänsä erinomainen asia, että marjat, sienet ja muut vastaavat luonnonvaraiset keräilytuotteet otetaan luonnosta tehokkaasti ja oikea-aikaisesti talteen. Arvioiden mukaan etenkin runsaan sadon kesinä suurin osa marja- ja sienisadosta jää kylläkin keräämättömänä soille ja metsiin.

Lapin alueen marjanpoiminnalle on kuitenkin aiemmin laadittu rajoittavaa säädöstöä (laki 332/1955 luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen rajoittamisesta eräissä tapauksissa). Laki, joka antaa "maatalousministeriölle" ratkaisuvallan, on ollut jo kauan ja on edelleen tarpeellinen, kun etelästä tulleet turistijoukot ja nyttemmin etenkin ammattimaiset marjanpoimijaryhmät ovat saattaneet kerätä hillat raakoina asutuksen läheltä ja parhailta marjamailta. Pahimmillaan toimeentulolisän saaminen tästä arvokkaasta uusiutuvasta luonnonvarasta on käynyt pai-

kalliselle väestölle ja maanomistajille mahdottomaksi.

Sanottu vanha laki rajoittuu Lapin lääniin ja on muutenkin sovellettavuudeltaan rajoitteinen. Sen täydennykseksi on siksi nykyoloissa perusteltua säätää uusi laki, joka on alueellisesti kattava ja samalla yhtäältä suojaa maanomistajan omistusoikeutta ja toisaalta mahdollistaa sen, että laajamittainenkin marjastus yms. on sallittua maanomistajan niin halutessa tai pysytellessä passiivisena.

Uusi laki on käynyt tarpeelliseksi johtuen viime vuosina voimakkaasti lisääntyneen ammattimaisen ja yritysretoisen marjanpoiminnan aiheuttamista lieveilmiöistä. Vaikka ammattimainen marjanpoiminta on sinänsä luonnonvarojen hyödyntämisen kannalta tarpeellista, kiistatonta kuitenkin on, että suuritehoisella organisaatiolla tuloksiin pyrkivät ammattikerääjien joukot ja heidän toimintatapansa eivät ole kaikil-

ta osiltaan olleet hyödyllistä ja ongelmatonta toimintaa.

Ongelmia paikallisen väestön kannalta on esiintynyt erityisesti sellaisissa tapauksissa, että muualta ja jopa ulkomailta tuotetut ammattikehittäjät ohjataan usein satapäisenä, lähellä toisiaan kulkevana joukkona aivan asumusten lähituntumaan. Asumisen häiriintymisen lisäksi ongelmana on, että paikalliselle väestölle ja maanomistajille ei jää heidän keräilynsä jälkeen mitään kerättävää.

Periaatteessa luonnonvarojen, kuten marjojen ja sienien, ensisijainen hyödyntämisoikeus tulisi olla maanomistajilla ja vasta toissijaisesti muilla paikallisilla asukkailla sekä sienien ja marjojen keräämisbisnestä pyörittävillä yrityksillä ja niiden palkkaamalla vieraspaikkakuntalaisilla tai ulkomaalaisilla henkilöillä.

Maanomistajan etusija voidaan nykyoloissa perustaa perustuslain 15 §:n säätämään omaisuussuojaan ja perustuslain 10 §:n säätämään kotirauhan suojaan. Niin sanottu jokamiehenoikeus on kyllä vuosisatainen perinne, ja sillä olikin menneiden vuosisatojen köyhässä agraariyhteiskunnassa sosiaalipoliittinen oikeutuksensa. Jokamiehen oikeuksista ei kuitenkaan ole koskaan ollut säännöstä perustuslaissamme, eikä edes tavallisessa lainsäädännössä ole siitä yleisluontoista säännöstä, vaan vain hajanaisia normeja joissakin eri alojen laeissa.

Tällainen laissa tarkemmin sääntelemätön jokamiehenoikeus on vuosisatoja sitten kehittynyt ja muokkautunut silloisissa täydellisesti toisenlaisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa kuin mihin on viime vuosina jouduttu yllä selostetun aivan uudenlaisen, suurimuotoisesti organisoitun poimintaliiketoiminnan myötä. Olosuhteiden näin täydellisen muutoksen tulee voida heijastua myös lainsäädännön kehityksessä, eikä jokamiehen oikeuskaan voi olla ikuisesti muuttumaton ympäröivän yhteiskunnan voimakkaasti muuttuessa.

Ehdotetun lain tehokkuus käytännössä edellyttää sakkotasaisen rangaistussäännöksen säätämistä. Rangaistussäännös soveltuu luontevasti rikoslain 28 luvun 14 §:n täydennykseksi. Sanottu pykälähän nykyisellään sallii marjojen ja sienien yms. poimimisen toisen mailla, joten pykälään tulee lisätä uusi momentti, jossa nyt ehdotetun lain mahdollistamat poimintakiellot otetaan huomioon. Lisäksi, jotta ehdotettua lakia rikkova suunnitelmallinen juridisen henkilön liiketoiminta ei jäisi sakan vähäisyyden takia siltikin kannattavaksi, tulee oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan rikoslain 9 luvun soveltua ehdotettua lakia rikkovaan oikeushenkilömuotoiseen yritykseen. Rikoshyödyn ym. menettämisseuraamusta koskeva rikoslain 10 luku olisi luonnollisesti ilman eri säännöstäkin sovellettavissa edellytysten täytyessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen ensisijaisuussäännöistä

Edellä paikallisille asukkaille ja maanomistajille aiheutuneet ongelmat voidaan ratkaista yksinkertaisesti seuraavilla kahdella tavalla.

1. Aluehallintovirastot (AVI) ylläpitävät alueiltaan varaustiedostoa internetissä. Tiedostoon voivat maanomistajat halutessaan ilmoittaa kiinteistötietojärjestelmän (laki 453/2002) puitteissa niiden omistamiensa maiden sijaintitiedot, joiden luonnontuotteet he siten varaavat omaan käyttöön tai luovuttaakseen joko yleises-

ti tai sopimuskohtaisesti hyödyntämisluvan paikallisille asukkaille taikka ammattimaisille poimijoille tai poimintayritykselle. Maanomistajien tulee päivittää varaustietonsa tiedostoon vuosittain viimeistään toukokuun 31 päivänä. Niiltä osin kuin varaustiedostoa ei ole vuosittaisessa määräajassa päivitetty, jokamiehenoikeus on rajoituksettomasti voimassa.

Vuotta pidemmän varausajan yhtämittäinen varaaminen ei ole perusteltua mm. vaihtelevien satojen ja nopeastikin muuttuvien hyödyntämistilanteiden takia. Vuosittainen päivitys varmis-

taa sen, että ns. "ikuisten" tai "unohdettujen" varausten takia sadot eivät jää hyödyntämättä.

Varaustiedon lähempi toteutus jäisi normitettavaksi asetustasolla. Sen kautta työ- ja elinkeinoministeriö ohjeistaisi aluehallintovirastoja tarkemmin, millaiset tiedot ja missä muodossa maanomistajan on annettava ja miten ne ovat yleisesti saatavissa, jotta tiedosto palvelisi kaikkia asianosaisia ja heidän tiedontarvettaan asianmukaisesti.

2. Kesän tilanteen mukaan aluehallintovirasto voi omalla päätöksellään rajoittaa marjojen poimintaa alueellaan olevilla valtion mailla. Tämä toimenpide on tarkoitettu käytettäväksi ensisijaisesti Lapin ja Pohjois-Suomen aluehallintovirastojen alueella. Rajoitetiedoista on selvittävä ainakin alueiden sijainti kartalla ja lisätietojen antajan yhteystiedot. Tiedot on päivitettävä vuosittain viimeistään toukokuun 31 päivänä, jotta rajoitus olisi voimassa.

Mikäli maaomistaja ei halua käyttää ensisijaista oikeuttaan esimerkiksi marjoihin ja sieniin, hänen ei tarvitse tehdä asian hyväksi mitään, jolloin hänen maillaan toimitaan yleisten jokamiehenoikeuksien mukaan.

2. Laki rikoslain 28 luvun 14 ja 15 §:n muuttamisesta

Rikoslain 28 luvun 14 § ("Jokamiehen oikeuksista") osoittaa nykyisessä ainoassa momentis-

1.

Laki

luonnonvaraisten tuotteiden keräämisoikeuden ensisijaisuussäännöistä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Aluehallintovirastot ylläpitävät alueiltaan luonnonvaraisten tuotteiden keräämisoikeuden varaustiedostoa internetissä. Tiedostoon maanomistaja voi halutessaan ilmoittaa kiinteistöietojärjestelmän puitteissa niiden omistamiensa maiden sijaintitiedot, joiden luonnontuotteet hän

saan, että muiden luonnonvaraisten tuotteiden kuin sammalen ja jäkälän poimiminen toisen maalta on sallittua ilman maanomistajan lupaa-kin. Siten siis esimerkiksi marjojen ja sienien poiminta on jokamiehen oikeutena sallittua, myös ulkomaalaisille ja liikeyrityksille.

Ehdotetun uuden lain mukaisen varaustiedoston tarkoitus ja tehokkuus vaativat sakkotasois- ta kriminalisointia. Tämä soveltuu sanotun 14 §:n uudeksi 2 momentiksi. Kyseessä olisi asianomistajarikos, joten kriminalisointi vaatii syyteoikeutta koskevan täydennyksen saman luvun 15 §:n 1 momenttiin.

Yleisperusteluissa mainitusta oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevasta syystä on kysei- seen 28 luvun 14 §:ään syytä lisätä vielä toinen-kin momentti pykälän uudeksi 3 momentiksi. Näin saataisiin rikoslain 9 luvun mahdollistama juridisten henkilöiden rangaistusvastuu käyt- töön, milloin ammattimaisen poiminnan järjes- täneen tai siihen myötävaikuttaneen yhtiön tai muun oikeushenkilön havaitaan toimineen ri- koslain 9 luvun 2 tai 3 §:ssä edellytetyin tavoin.

Edellä olevan perusteella ehdotan,

*että eduskunta hyväksyy seuraavat la-
kiehdotukset:*

varaa ensisijaisesti omaan käyttöön tai luovut- taakseen hyödyntämisluvan. Varaus voi olla ke- räämiskohteen lajin mukaan yksilöity.

Hyödyntämisluvan voi luovuttaa yleisenä tai yksilöitynä. Yleisenä lupa luovutetaan joko pai- kallisille asukkaille tai muulla yleisellä määreel- lä. Yksilöitynä lupa luovutetaan nimeltä maini-

tulle taholle, joko vastikkeettomana tai vastikkeellisin sopimuksin.

2 §

Varaustiedostoon ilmoitetuilla alueilla on luonnontuotteiden kerääminen varauksen voimassaolon aikana ja varauksen mahdollisen kohdeyksilöinnin osalta kielletty ilman maanomistajan antamaa hyödyntämislupaa. Rangaistus luvattomasta keräämisestä säädetään rikoslain 28 luvun 14 §:n 2 ja 3 momentissa.

3 §

Maanomistajan tulee päivittää varaustietonsa varaustiedostoon vuosittain viimeistään toukokuun 31 päivänä. Varaus, jota ei ole määräajassa päivitetty, raukeaa.

Jos maanomistaja ei käytä tämän lain mukaisista varausoikeutista tai jos varaus raukeaa 1 momentin johdosta, hänen omistamallaan maalla ovat jokamiehen oikeudet voimassa.

4 §

Kesän satoarvion tilanteen mukaan aluehallintovirasto voi omalla päätöksellään rajoittaa luonnonvaraisten marjojen poimintaa alueellaan olevilla valtion mailla. Tämä toimenpide on tarkoitettu käytettäväksi ensisijaisesti Lapin ja Pohjois-Suomen aluehallintovirastojen alueella. Rajoitetiedot on ilmoitettava 1 §:ssä mainittuun

varaustiedostoon, ja niistä on selvittävä ainakin alueiden sijainti kartalla ja lisätietojen antajan yhteystiedot. Tiedot on päivitettävä vuosittain toukokuun 31 päivään mennessä.

Lapin aluehallintovirasto voi ottaa huomioon kylätoimikuntien tai kyläkokousten esitykset rajoitteiden asettamisessa.

5 §

Yritysten ammattimainen luonnonvaraisten marjojen kerääminen on sallittua aluehallintovirastojen ylläpitämien varaustiedostoissa mainittujen alueiden ulkopuolella, mutta vähintään normaalin näkö- ja kuuloetäisyyden ulkopuolella asutuista rakennuksista ja niiden kotirauhapiiristä. Edellä mainittujen rajoitusten lisäksi tulee noudattaa jokamiehen oikeuksista annettuja ohjeita ja säädöksiä.

6 §

Tämän lain toiminnallisesta ohjauksesta ja valvonnasta vastaa työ- ja elinkeinoministeriö. Tarkemmat määräykset tämän lain toimeenpanosta annetaan ministeriön asetuksella.

7 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki

rikoslain 28 luvun 14 ja 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain (39/1889) 28 luvun 15 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 441/2011, ja

lisätään 28 luvun 14 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 769/1990, uusi 2 ja 3 momentti, seuraavasti:

28 luku

Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä

14 §

Jokamiehen oikeuksista

— — — — —
Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, tuomitaan se, joka kerää luonnonvaraisia tuotteita toisen maalla vastoin luonnonvaraisten tuotteiden keräämisoikeuden ensisijaisuussäännöistä annetun lain (/) määräyksiä, *varaustiedoston vastaisesta luonnontuotteiden keräämisestä* sakkoon.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

15 §

Syyteoikeus

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä 3, 6—9, 9 c, 10—12 eikä 14 §:ssä tarkoitetuista rikoksista, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Helsingissä 25 päivänä lokakuuta 2012

Reijo Tossavainen /ps